

Poniedziałek, 23 października

15.00-16.30 Sesja tematyczna II A (Audytorium)

Moderator: prof. dr hab. Przemysław Śleszyński

dr hab. Wojciech Janicki, prof. UMCS (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie), *Paradygmaty przeludnienia i depopulacji w kontekście optimum ludnościowego – koncepcyjna sprzeczność czy nieoczywista spójność?*

Od czasów Konfucjusza wzrost liczby ludności budził obawy, przeludnienia Ziemi obawiamy się też współcześnie. Zmniejszanie się liczby ludności, szczególnie w kontekście zmian struktur demograficznych, także budzi obawy. Optymalna liczba ludności Ziemi bywa określana na poziomie między 0,5 miliarda a 80 miliardów, a jej maksymalna pojemność na 2 do nawet 157 miliardów.

Trzy powyższe problemy są w pracach naukowych niemal bez wyjątku rozważane rozłącznie, jakby ich autorzy nie dostrzegali istnienia nurtu koncepcyjnie sprzecznego z ich własnym. W niniejszej pracy zestawiono ze sobą główne idee badań nad przeludnieniem, depopulacją i optimum ludnościowym, wskazując jednocześnie na szereg koncepcyjnych wadliwości, które mogą w istotny sposób wpływać na wyniki uzyskiwane w tych badaniach. Zaproponowano także rozwiązania godzące postulaty zwolenników obu skrajnych koncepcji.

dr hab. Monika Wesołowska, prof. UMCS (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie), *Wsie zanikające w Polsce – scenariusze rozwoju*

Osiedla wiejskie są strukturami dynamicznymi, podlegającymi zmianom, głównie pod wpływem czynników egzogenicznych kształtujących warunki ich rozwoju i przekształceń funkcjonalnych. W wielu wsiach polskich na terenach pozaaglomeracyjnych obserwuje się zmniejszane zaludnienia, które niesie ze sobą następstwa w przestrzeni wiejskiej. W najbliższych latach wiele z tych wsi depopulacyjnych zmieni swoje oblicze. W zależności od jakości środowiska przyrodniczego i dostępności komunikacyjnej dojdzie w nich do rozwoju innych funkcji, m.in. rezydencjalno-rekreacyjnej. Jednak spora część wsi w wyniku depopulacji może całkowicie zaniknąć.

dr Przemysław Tomczak, dr Agnieszka Lisowska-Kierepka, dr Stanisława Górecka, dr hab. Robert Szmytkie prof. UWr. (Uniwersytet Wrocławski), *Ludnościowe obszary problemowe w Polsce w świetle wyników Narodowych Spisów Powszechnych*

Celem artykułu jest identyfikacja ludnościowych obszarów problemowych w Polsce. W przyjętym postępowaniu badawczym wyznaczenie tych obszarów przeprowadzono w układzie gmin, w oparciu o wskaźnik syntetyczny, który uwzględniał wybrane cechy (zmiennie), mające kluczowy wpływ na kształtowanie się sytuacji demograficznej.

Zakresem badań objęto lata 2002 i 2021, w których miały miejsce Narodowe Spisy Powszechne. Pozwoliło to z jednej strony na określenie skali przemian zachodzących w sytuacji ludnościowej gmin w Polsce, a z drugiej na uchwycenie trwałości tych zmian w okresach między spisowych. Uzyskane wyniki pozwoliły na wskazanie obszarów problemowych na początku i końcu badanego okresu oraz określenie, jak zmienił się zbiór jednostek zagrożonych demograficznie. W badaniu podjęto też próbę określenia kluczowych przyczyn, które miały wpływ na kształtowanie się ludnościowych obszarów problemowych. Wskazano tu w szczególności na aspekt przestrzenny, odnoszący się do położenia badanych jednostek względem ośrodków wzrostu oraz obszarów peryferyjnych.

mgr Agata Mróz (Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN), *Strukturalna typologia kurczenia się wsi w Polsce*

Obecnie procesy depopulacyjne na obszarach wiejskich są szeroko omawiane w najnowszej międzynarodowej literaturze, która wprowadza w tym kontekście pojęcie kurczenia się wsi (rural shrinking). Celem pracy jest weryfikacja koncepcji kurczenia się i identyfikacji jej typów (active shrinking oraz legacy shrinking) w polskim kontekście. Na podstawie najnowszych danych ilościowych z GUS przeprowadzona została strukturalna typologia kurczenia się polskich gmin wiejskich i miejsko-wiejskich z wykorzystaniem hierarchicznej analizy skupień metodą k-średnich. Określono stopień zaawansowania tego procesu z uwzględnieniem jego chronologii oraz przestrzennego zróżnicowania. Zakres czasowy analiz ilościowych obejmował niemal dwie dekady. Wyniki ukazują występowanie zróżnicowanego procesu kurczenia się w przestrzeni silnie uwarunkowanego doświadczeniami historycznymi. Jego zróżnicowanie przebiega na linii wschód-zachód. Na wschodzie kraju proces ten jest najgłębszy – ubytek liczby ludności sięga nawet 30%, a współczynnik przyrostu naturalnego przyjmuje bardzo niskie wartości. Natomiast na zachodzie kurczenie się wsi rozpoczęło się znacznie później i w dużej mierze wynika z intensywnej migracji, jak i wysokiej dynamiki procesu starzenia się.

Paweł Woliński, główny specjalista (Instytut Pokolenia), *Rozwój bez mieszkańców? Gminy w obliczu wyzwań demograficznych*

Przedmiotem referatu jest prezentacja i omówienie projektu badawczo-wdrożeniowego „Rozwój. Rodzina. Demografia” realizowanego przez Instytut Pokolenia i adresowanego do samorządów gminnych z całej Polski. W ramach projektu przeprowadzono w każdej z 25 gmin biorących udział w projekcie badanie ankietowe wśród mieszkańców (CATI, N=200, grudzień 2022) P,8 wywiadów pogłębionych z urzędnikami gminy oraz 4 dni warsztatu (16 godzin) dla zespołu pracowników każdego z urzędów. Projekt pozwolił zanalizować strategie gmin wobec wyzwań demograficznych oraz prześledzić bariery i krytyczne czynniki sukcesu, które mogą być rekomendacjami dla innych jednostek samorządu terytorialnego zmagających się z problemami wyludnienia i starzenia się populacji.